

**Lars Krants Larsen, Jette Linaa, Johannes Hertz, Inger Lauridsen:
Tønderhus – en købstadsborg i hertugdømmet Slesvig
Museum Sønderjylland 2010
198 sider, ill.
Kr. 198**

Tønder er i dagens terminologi og set fra de ”rigtige” steder anbragt i Udkantsdanmark. Og indrømmes skal det da, at den sydvestlige del af Nordslesvig omkring købstaden Tønder har måttet vinke farvel til meget de seneste årtier. Jernbaneforbindelsen til Tinglev, dvs. til det østlige Jylland, hvor udviklingen boomer. Amtet forsvandt med de første sammenlægninger. Dernæst fulgte byretten og senest politikredsen. Og der kunne sikkert nævnes andre institutioner, der er forsvundet i big is great-filosofiens navn. Allerede i midten af 1700-tallet blev byens borg, Tønderhus, solgt til nedrivning. Om den handler nærværende bog.

”Med denne bog fremlægges stort set al den viden om det middelalderlige Tønderhus, som har kunnet samles på nuværende tidspunkt”. Erklærer museumsleder i Haderslev, Lennart S. Madsen, selvbevidst i bogens forord. Og siges skal det da også med det samme, at symbiosen mellem arkæologi og historie – udmøntet i faget middelalderarkæologi – lykkes i sjælden grad i nærværende bog. De arkæologiske fund og de historiske kilder lægger på smukkeste vis arm med hinanden.

Bebyggelsen Tønder opstod i begyndelsen af 1100-tallet som ladeplads for Store Tønder, dvs. for Møgeltønder. Tønders segl med afbildningen af et skib antyder byens status som havneby. Den gang, da havet gik helt ind til geestranden, og før store dele af det blev indvundet som marskland. Allerede 1243 fik byen købstadsrettigheder – i øvrigt en afskrift af den lybske stadsret. Dermed blev byen den næstældste købstad i hertugdømmerne – kun Slesvig var ældre. 1240’erne er i danmarkshistorien en urolig periode – forårsaget af stridighederne mellem Valdemar Sejrs tre sønner. Men Tønder var en købstad uden borg, der ofte ved siden af et kloster er udgangspunkt for udviklingen af en by. Fint antydnet i bogens titel, hvor Tønderhus kaldes en købstadsborg. Borgen blev først bygget i 1260’erne på en holm syd for byen – dvs. på et tidspunkt, hvor byen Tønder havde eksisteret i 150 år. Og til beskyttelse af den handel, som byen i 1200-tallet var blevet centrum for.

Det første slot, der bar navnet Tønderhus blev bygget i årene omkring 1530 til afløsning af den middelalderlige borg. Det blev under hertug Frederik, den senere kong Frederik 1., udvidet og ombygget betragteligt til et renæssanceslot. Blandet andet med genbrugsmaterialer fra det ved reformationen nedrevne gråbrødrekloster. Slottet eksisterede derefter indtil midten af 1700-tallet, hvor det forfaldent og utidssvarende blev solgt for 2.000 rigsdaler til højstbydende og derefter revet ned. Et udtryk for, at Tønder grundlæggende aldrig havde haft behov for en borg eller et slot?

Detaljerede udgravningsrapporter og fundbeskrivelser veksler i bogen med historiske oversigter. De sidstnævnte er unægtelig noget mere læservenlige end de første. Efter en historisk indledning om Tønder i middelalderen fortsætter Lars Krants Larsen med at redegøre for udgravningen 1996-97 af forborgen til Tønderhus. Dernæst giver Jette Linaa en detaljeret beskrivelse af de genstandsfund, udgravningerne førte med sig. Johannes Hertz redegør for de tidlige undersøgelser omkring 1970 af borgen, mens Inger Lauridsen på smukkeste vis og læservenligt afrunder bogen med en oversigt over Tønders historie i renæssanceslottets tid – dvs. fra reformationen og til slottets nedrivning omkring 1750.

Alt i alt en nydelig, rigt illustreret og oplysende bog, der på smukkeste vis supplerer den i øvrigt rige eksisterende litteratur om Tønder. Og som fortæller om en tid, hvor byen var en levende og vigtig del af Udviklings-Danmark.

